

На основу одлуке Изборног већа Филолошког факултета Универзитета у Београду бр. 3560/1 од 16.11.2016 а у складу са чланом 65 Закона о високом образовању Републике Србије и чланом 116 Статута Филолошког факултета, изабрани смо у комисију за избор у звање за радно место редовног професора за ужу научну област Хиспанистика (предмет: Шпански језик).

Част нам је да Научно-наставном већу поднесемо следећи

ИЗВЕШТАЈ

На конкурс се пријавила једна кандидаткиња, др Јелена Рајић, ванредни професор на Катедри за иберијске студије. Уз пријаву на конкурс, кандидаткиња је приложила биографију, списак објављених научних радова, радове и списак конференција и научних скупова на којима је учествовала.

БИОГРАФИЈА

Др Јелена Рајић је рођена 26. децембра 1952. године у Београду, где је завршила основну школу и гимназију. Октобра 1971. уписала се на Групу за шпански језик и књижевност Одсека за романистику Филолошког факултета у Београду. Дипломирала је 1975. и исте године се уписала на постдипломске студије (смер: Наука о књижевности). Магистрирала је у јуну 1981. године, одбравивши рад под насловом „Мигел де Унамуно у српским и хрватским књижевним часописима између два светска рата“.

Марта 1979. почела је да ради на Филолошком факултету у Београду, на Групи за шпански језик и књижевност, као асистент приправник, потом као асистент.

Током школске 1984/85 године боравила је у Шпанији ради стручног усавршавања и обављања дужности лектора на Аутономном универзитету у Мадриду.

Докторску дисертацију из хиспанске лингвистике под насловом „Врсте репродукованих дискурса у приповедачкој прози на шпанском језику“ одбранила је на Филолошком факултету у Београду у јулу 1994. године.

Од 1998-2004 и 2004-2011 кандидаткиња ради у звању доцента на Катедри за иберијске студије. У звање ванредног професора изабрана је 2011 године, а реизабрана у јуну 2016. Од школске 2002/03 до 2012/13 године била је ангажована на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу на предметима из шпанског језика (морфологија и синтакса шпанског језика). У првом семестру 2006/2007 године боравила је, као стипендиста Шпанског министарства иностраних послова, у својству истраживача у области Хиспаниске лингвистике на Аутономном универзитету у Мадриду.

Др Јелена Рајић предаје на Филолошком факултету на Катедри за иберијске студије предмете Шпански језик 2 (Морфологија и творба речи шпанског језика), Шпански језик 5 (Синтакса просте реченице), Шпански језик 6 (Синтакса сложене реченице), Шпански језик 7 (Прагматика), на V петој години студија (мастер) држи курс из Традуктологије и Прагматике, а на докторским студијама Истраживачке методе у анализи дискурса.

У периоду од 2013 до 2015 обављала је дужност заменице управника Катедре за иберијске студије. Током рада на катедри радила је на унапређењу наставних програма из шпанског језика и хиспанске лингвистике, како на основним и мастер тако и на

докторским студијама и учествовала у комисијама за избор наставника и сарадника на Филолошком факултету и Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. Учествовала је у организацији и креирању курсева за припрему пријемних испита за упис на прву годину основних академских студија у школској 2011/12, 2012/13 и 2013/14 години и за потребе курса саставила је граматички приручник и збирку задатака преко *Moodle* платформе.

Била је једна од уредница и рецензенткиња монографије поводом 40 година од оснивања Катедре (*Estudios Hispánicos en el siglo XXI*, Филолошки факултет, 2013). Осим тога, рецензирала је чланке из хиспанске лингвистике за часопис *Српски језик и Анали Филолошког факултета* као и за монографију „Јела и пића у шпанском језику, хиспанским књижевностима и култури“ (Тематски број часописа *Наслеђе*, Филум, 2012).

Током 2016. године била је ангажована у Комисији за лиценцирање наставника страних језика Министарства просвете, науке и технолошког развоја Србије.

Др Јелена Рајић показује преданост не само у научном већ и у педагошком раду. Остварује веома добар контакт са студентима и, на курсевима које држи на свим нивоима студија, посебну пажњу посвећује формирању будућих стручњака из области хиспанске лингвистике, кроз менторства, али и кроз друге видове подршке, као што су писање рецензија и давање препорука за наставак студија на другим универзитетима.

Чланица је Међународног удружења хиспаниста и Удружења истраживача анализе дискурса при Универзитету Комплутенсе.

Уз пријаву на конкурс Јелена Рајић је приложила списак радова и саме радове.

КРАТАК ОПИС РАДОВА ОД ПРЕТХОДНОГ ИЗБОРА У ВАНРЕДНОГ ПРОФЕСОРА

1. „Сложени футур у шпанском језику и његови преводни еквиваленти у српском“, *Зборник радова са међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу* (30-31.X 2009), Филум, Крагујевац, 2010, 399-406.

У овом раду ауторка анализира семантичко-прагматичка својства глаголских облика који се употребљавају у функцији исказивања будућности у шпанском и српском језику. Истраживање следи методолошки поступак контрастивне анализе у оквиру које се пореде глаголски системи шпанског и српског језика, идентификују сличности и разлике и пружа темељан увид, како у основну темпоралну употребу простог и сложеног футура, тако и у њихова атипична значења, као што су футур у функцији императива, „футур вероватноће“, „концесивни футур“ и „историјски футур“. С обзиром на интерлингвистички аспект теме ауторка даје упоредни преглед језичких средстава, који показује да наш футур I одговара шпанском футуру када се и један и други јављају у темпоралној употреби, док футур II никада није еквивалент шпанског сложеног футура, већ кореспондира са индикативом и субјунктивом презента, као и са субјунктивом сложеног перфекта.

2. “Algunas observaciones sobre la traducción desde la perspectiva del análisis del discurso y de la pragmática” en Caballero Rodríguez María del Rosario y María Jesús Pinar Sanz, *Modos y formas de la comunicación humana*, XVII Congreso internacional de la AESLA, Ciudad Real, 2010, vol 2:1293-1298.

Рад представља контрастивну анализу категорије глаголског вида у српском и шпанском језику. Тежиште анализе у овом раду је на граматичким, лексичким и дискурским средствима у функцији исказивања семантичке категорије аспектуалности која се у закључном делу рада упоредно разматрају и објашњавају разликама у организацији глаголских система испитиваних језика.

3. “Estrategias de evidencialidad en serbio y en español. La codificación lingüística de la fuente de información”, *Српски језик XVII*, Београд, 2012, стр. 463-472.

Предмет овога рада је семантичка категорија евиденцијалности, којом се означава извор информације и описује начин на који је говорник дошао до ње. Ова језичка појава у литератури се тумачи различито, у зависности од језика у оквиру којег се испитује. Наиме, обележавање евиденцијалне информације је својство морфолошких система неиндоевропских језика, док се у индоевропским језицима поменути семантичка категорија реализује углавном лексичким, синтаксичким и дискурским средствима, због чега се дефинише у ширем смислу, као феномен који, поред извора информације, кодира различите модалне садржаје (сумњу, претпоставку, вероватност, итд.).

Ауторка даје општи преглед најзначајних радова посвећених овој теми на шпанском и енглеском језику и пружа увид у карактеристике евиденцијалних система на основу студије *Evidentiality* познате научнице, А. Ајхенвалд (2005). Полазећи од основних семантичко-прагматичких претпоставки, на којима почива тумачење овог феномена, разматра такође како се евиденцијално значење испољава у шпанском и српском језику. Тежиште анализе се ставља на употребу глаголских времена, када је реч о шпанском језику, док се у српском сагледавају лексичка средства, прилог *наводно* и формулације са глаголом говора, граматичке одлике глагола, тј. глаголски вид (перфективност/имперфективност) и синтаксичке конструкције са глаголима перцепције.

Упоредна анализа примера упућује на закључак да се механизми кодирања евиденцијалне информације у оба језика одвијају на лексичком, синтаксичком и дискурсном нивоу. Лексичко и синтаксичко кодирање евиденцијалног значења показује значајан степен подударности у српском и шпанском, што се не може рећи за случајеве када се различити видови евиденцијалне информације исказују на основу граматичких својстава глагола.

4. “Pragmatika reklamnog diskursa”, *Filološka istraživanja danas*, Filološki fakultet, Beograd, 1912, str. 194-202.

У овом раду ауторка анализира садржај рекламног дискурса, његове језичке и реторичко-стилске обрасце, као и средства нелингвистичке природе (ликовне и музичке ефекте) које креатори рекламе користе како би рекламној поруци обезбедили што виши степен комуникационе ефикасности. Рад обједињује две теоријске перспективе: теорију говорних чинова и критичку анализу дискурса.

Ослањајући се на Остиново схватање комуникације, ауторка представља рекламну поруку као аутентичан говорни чин у којем комбинација слике, звука и текста чине локуциону димензију исказа; сугерисање и уверавање у вредност рекламираног производа одговара илокуционом чину, док је изазивање одговарајуће реакције аудиторијума учинак, тј. онај аспект комуникације који Остин назива перлокуционом чином.

Осим тога, на теоријским основама критичке анализе дискурса, у раду се разматра идеолошка димензија рекламних порука и сагледавају механизми које креатори маркетинга користе у саопштавању рекламних садржаја и формирању укуса, потреба и животног стила потрошача.

Поред прагматичко-дискурсног и идеолошког аспекта, ауторка пружа детаљан увид у језичко-стилска својства рекламних порука. Реклама припада персуазивном дискурсу, што значи да користи језичка средства својствена директивном и експресивном говорном чину (друго лице, императив, упитне и узвичне реченице, реторичка питања, итд.). Осим тога, доминантну одлику овог вида језичког изражавања чине фигуративност, асоцијативност и склоност ка лудичким и интертекстуалним ефектима, што је такође уско повезано са функцијом коју пропагандни текстови обављају и утицајем који врше на потенцијалног потрошача. Заправо, како би остварили одговарајући комуникацијски а тиме и економски учинак, творци рекламних порука се ослањају на познате друштвено-културне садржаје, као и на постојеће језичке и фразеолошке обрасце, блиске и разумљиве циљаној групи прималаца. Употребом таквих средстава, у комбинацији са сликом и звуком изграђује се, закључује ауторка, концепт пожељног животног стила и утврђује модела понашања, једном речју, формира свест потрошача у складу са потребама и идеолошким обрасцима потрошачког друштва.

5. "Polifonía y formas verbales", *VERBA HISPÁNICA XX/2*, Ljubljana, 2012, str. 497-512.

Овај рад се бави одређеним аспектима значења глаголских времена и начина које савремена, прагматички оријентисана лингвистика, разматра у светлу појмова *полифонија*, *евиденцијално значење*, *прикривени цитат* или *ехоични (метарепрезентативни) исказ*.

У уводном делу рада ауторка даје терминолошко разграничење поменутих појмова и објашњава да означавају исту врсту језичких појава, али да различити називи потичу од различитих лингвистичких школа и теоријских усмерења, који су се њима бавили. Наиме, наведени термини се односе на језичке јединице и структуре (као што су дискурсни маркери, негација, управни и неуправни говор, итд.), које омогућававају интеграцију *гласова*, односно различитих перспектива или тачки гледишта у оквиру једног исказа.

Полифоничност се у овом раду сагледава кроз анализу глаголских времена, имперфекта и кондиционала, као и одређених аспеката употребе глаголских начина: индикатива у зависно-сложеним именским реченицама са негираним главним глаголом и субјунктива у зависно-сложеним концесивним реченицама. Наведени глаголски облици (кондиционал и имперфекат) имају способност да у интеракцији са контекстуалним својствима исказа изразе евиденцијалну информацију или да цитирају туђе речи а да при томе не користе уобичајене језичке обрасце са глаголом говора (прикривени цитат). На основу опозиције индикатив/субјунктив развијају се „дијалошка“ својства исказа, на пример, у шпанском субјунктив у концесивној реченици може се интерпретирати као реплика или приговор на претходно изречени исказ.

Изведена анализа показује, по мишљењу ауторке, да се кодирање одређених семантичких категорија и садржаја одвија на граматичком и дискурсном нивоу. Наиме, одређено значење може да се изрази конвенционалним средствима, тј. каноничким структурама језичког система (на пример, управни и неуправни говор) или контекстуалном екстензијом постојећих конструкција. Анализа примера открива да се наведени садржаји у шпанском исказују граматички и дискурсно, док у српском, с обзиром на потпуно другачију организацију глаголског система, интерпретација таквих садржаја зависи преваходно од контекста.

6. „Семантика и прагматика дискурсне партикуле *дакле* и њени преводни еквиваленти у шпанском језику“, *Српски језик XVII*, Београд, 2013, стр. 497-512.

Користећи методолошки поступак контрастивне анализе и основна начела теорије релеванције, ауторка у овом раду разматра семантичко-прагматичка својства дискурсне партикуле *дакле* и њене преводне еквиваленте у шпанском. Истраживање је изведено на корпусу сачињеном од примера сакупљених из књижевних и новинско-публицистичких текстова.

У уводном делу рада образлаже се избор термина *дискурсна партикула* (уместо англицизма *дискурсни маркер*) и даје сажети преглед лингвистичке литературе о поменутиим језичким категоријама на шпанском и српском језику.

У дефинисању појма ауторка полази од основних претпоставки теорије релеванције и на основу дистинкције концептуално/процедурално значење дефинише дискурсне партикуле као језичке јединице процедуралног значења, које, у складу са својим морфосинтаксичким и семантичким својствима, управљају инференцијалним процесом говорника и његовом интерпретацијом исказа.

Анализа примера показује да *дакле* повезује садржаје на синтагматском, реченичном и дискурсном нивоу, успостављајући односе конклузивно-консекутивне природе. Наиме, исказ уведен партикулом *дакле* тумачи се као последица претходно изреченог садржаја, односно, као закључак изведен из њега. Остале функције, експликативна, преформулативна и интеракцијска произлазе из основног, конклузивно-консекутивног значења.

С обзиром на то да се употреба поменутог израза разматра и кроз међуоднос шпанског и српског језика, ауторка наводи и показује на основу преведених примера, да *дакле* има своје еквиваленте у шпанском у илативним и консекутивним конекторима *luego, conque, así que, pues* и *así pues*, док, када се јавља у преформулативној функцији, одговара изразу *es decir*.

У преводилачком смислу, наводи се у закључку, највише потешкоћа задаје интеракцијска употреба која основно значење проширује експресивним садржајем тако да избор одговарајуће партикуле треба да иде у правцу остваривања прагматичке еквиваленције, тј. „пресликавања“ укупне ситуације исказивања, која, између осталог, у овом случају укључује и субјективну реакцију учесника комуникационог процеса.

7. “El contexto como elemento de modalización del discurso”, en Nikolić, J. i Soldatić, D. (eds.), *Avances en el estudio de la literatura oral*, Facultad de filología, 2013, pp. 513-516.

У овом раду се разматра контекст као један од кључних елемената субјективизације (модализације) дискурса. С тим у вези ауторка објашњава, полазећи од основне претпоставке теорије говорних чинова, да језички облик и илокуциона снага нису нужно подударни, што значи да се свака исказна реченица (као, на пример, *Хладно је*) у одговарајућем контекстуалном окружењу може употребити у функцији наредбе, тј. као директивни говорни чин.

У наставку се разматра категорија модалности и дефинишу њена лексичка, граматичка и прозодијска својства у шпанском језику, са посебним освртом на епистемичку модалност. У складу са утврђеним оквиром рада анализирају се надаље конкретни примери епистемичке модалности који настају комбинацијом језичке и контекстуалне информације и пружају одговарајући преводни облици у српском.

8. „Los conceptos de la teoría de la relevancia y su aplicación al estudio de los marcadores discursivos” *Colindancias. Revista de la Red Regional de Hispanistas de Europa Central*. nº 4, 2013, pp. 351-363.

Овај рад има за циљ да представи главне идеје теорије релеванције и сагледа њен допринос тумачењу језичких категорија, на примеру семантичко-прагматичке анализе конектора у шпанском и српском језику.

У уводном делу даје се сажети приказ лингвистичких школа и праваца друге половине XX века, који су своје научно интересовање преусмерили са апстрактних језичких ентитета (морфема, синтагме и реченице) на комуникациону функцију језика, укључујући у њену интерпретацију критеријуме когнитивно-психолошке и социолингвистичке природе. Део тих општих тенденција представља, несумњиво, и теорија релеванције, формулисана претежно као когнитивна теорија, будући да тежиште истраживања ставља на менталне процесе који управљају човековим комуникационим (вербалним и невербалним) понашањем.

У приказивању саме теорије ауторка најпре указује на корене, тј. на утицај Грајсове инференцијалне прагматике, затим образлаже кључне претпоставке, инференцијално-остензивни аспект комуникације, принцип релеванције и дистинкцију концептуално/процедурално значење и, коначно, сагледава могућности њихове примене у области прагматике и анализе дискурса.

Иако се теоријом релеванције могу објаснити различити језички феномени, глаголска времена, чланови (у језицима који их садрже у својим морфолошким системима), деиктици, итд., делотворност њених аргумената је најочигледнија у интерпретацији дискурских маркера. Тај аспект теорије сагледава се у другом делу рада, који се бави анализом текстуалних адверзативних конектора (на шпанском *conectores contraargumentativos*) у шпанском и српском језику.

Полазећи од семантичко-синтаксичких својстава категорије адверзативности, која успоставља односе супротности и контраста, ауторка анализира употребу сваког појединачног облика у оба језика и указује, да иако је реч о синонимним конструкцијама (у српском, на пример, *али* и *међутим*, на шпанском *pero*, *sin embargo*, *en cambio*, итд.), оне нису (барем не увек) међусобно замењиве, већ зависе од глобалне поруке исказа и његове дискурсне организације.

Ова констатација има значајне консеквенце за све области лингвистике које се на директан или индиректан начин баве поређењем различитих језичких система, јер упућује

на закључак да успостављање еквиваленције између елемената различитих језика није пуко изједначавање паралелних граматичких и лексичких облика и њихових денотативних садржаја, већ транспозиција свих димензија значења.

9. “Las teorías pragmáticas y el estudio de los marcadores discursivos”, en Kuzmanović-Jovanović, A., Filipović, J., Stojanović, J. i Rajić, J (eds.), *Estudios Hispánicos en el siglo XXI*, Belgrado, Facultad de filología, 2014, pp. 338-355.

Овај рад се тематски надовезује на претходни, јер, поред теорије релеванције, пружа свеобухватан и темељит приказ и других метода и тенденција, насталих, током седамдесетих и осамдесетих година прошлог века, на основу истраживања дискурских маркера.

У првом делу рада разматрају се основе Грајсовог инференцијалног модела комуникације (принцип кооперативности и појам импликатуре) и указује на допринос његове концепције значења развоју теорије релеванције. Поређењем кључних појмова које је формулисао Грајс, а које су касније разрадили и модификовали Спербер и Вилсонова и њихови следбеници, пружа се увид у најзначајније идеје когнитивне прагматике, под чијим ће се утицајем оформити у наредним деценијама различите тенденције у истраживању феномена везаних за процес језичке комуникације. Излагање је фокусирано на појмове концептуалног и процедуралног значења, јер су они кључ разумевања и интерпретације дискурских маркера и, уопште, свих оних појава, на које традиционалан граматички приступ није дао потпун и адекватан одговор. Наиме, пракса ће потврдити, закључује се на крају овог одељка, да модел функционише и у склопу тумачења других језичких појава, као што су фокализација исказа, атипична употреба глаголских времена, употреба члана, итд.

У другом делу рада ауторка се бави теоријом аргументације, њеним лингвистичким и филозофским изворима и новинама које уводи у односу на друге прагматичке теорије. За разлику од описаних методолошких поступака, теорија аргументације је семантичка теорија, с обзиром на то да значење дефинише у строго лингвистичким оквирима, искључујући у потпуности из анализе елементе ванјезичке природе. Реч је, заправо, о иманентном дискурсном приступу, такође заснованом на испитивању дискурских маркера. Кључни појам *аргументација*, преузет је из реторике, али је схваћен као синтагматски однос језичких елемената (у де Сосировом смислу речи), из којег произилази дискурсна динамика и смисаона целовитост исказа.

Трећи део садржи анализу консекутивних конектора, изведену на основу интегрисаног релевантистичко-аргументативног приступа, што значи да се поменута категорија (а исти методолошки поступак се може применити и на остале дискурсне маркере, као и на друге језичке елементе) дефинише као јединица процедуралног значења, која даје „инструкције“ примаоцу поруке како да разуме и интерпретира смисао исказа.

10. „Хиспанизми и лузизми у савременом српском језику“, *Анали Филолошког факултета*, св. 2, бр. 26, 2014, стр. 21-38.

Рад се бави феноменом међујезичког контакта кроз анализу позајмљеница шпанског и португалског порекла у савременом српском језику. У првом делу рада даје се сажети приказ лингвистичких школа, које су допринеле развоју контактне лингвистике и

одређује се терминолошко-појмовни апарат на коме се рад заснива. Сагледава се пре свега појам *језичког контакта* и у вези са тим дефинишу позајмљенице и калкови, при чему се посебна пажња поклања врстама адаптације кроз које пролазе стране речи, када се нађу у додиру са другим језичким системима.

У наставку даје се дефиниција појмова хиспанизма и луизизма на основу најзначајнијих лексикографских извора шпанског и португалског језика и сагледава социолингвистички аспект њиховог настанка у савременом српском језику. Разматрајући конкретне лексеме и начин њихове адаптације, ауторка констатује да српски језик никада није био у непосредном додиру са културом хиспанског и португалско-бразилског говорног подручја, тако да је процес позајмљивања текао путем медија, филма, телевизијских серија и преводне књижевности, дакле, углавном у писаној форми, преко новинско-публицистичких написа различитог садржаја, путописних емисија и књижевно-уметничких и филмских остварења. Недостатак директног контакта ограничио је позајмљивање на лексички домен, претежно на именице, по значењу везане за специфичне природне, географске, антрополошке и културолошке појаве и ентитете. Осим тога, утицао је, констатује се у закључном делу рада, на њихов облик и степен асимилације, као и на начин представљања у *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* и *Речнику Матице српске*, у којима су, уз поједине одреднице шпанског и португалског порекла, уместо податка о извору, наведене ознаке језика из које је реч непосредно преузета.

11. “Análisis contrastivo de la expresión de la evidencialidad en serbio y español”, *Verba Hispanica*, Ljubljana, 2015, pp. 127-148.

Овај рад представља опсежну и свеобухватну студију појма евиденцијалности и анализу његових облика у српском и шпанском језику. С обзиром на то да евиденцијалност, од тренутка када је дефинисана као граматичка категорија, својствена неиндоевропским језицима, не престаје да буди пажњу лингвиста различитих школа и оријентација, у уводном делу рада даје се приказ литературе посвећене овој теми, почев од прве половине прошлог века до данас. Увидом у најзначајније студије и чланке ауторка свестрано сагледава поменути категорију, дефинише њена граматичко-семантичка својства, наглашавајући при томе да је реч о категорији којом се обележава епистемичка природа исказа, тј. порекло информације и пут којим се долази до ње (директном перцепцијом или посредно, тј. закључивањем на основу различитих показатеља или на основу туђег исказа). Указује се такође на додирне тачке између евиденцијалности и модалности и истиче да се евиденцијалност може дефинисати, у зависности од језика у којем се проучава, у ужем смислу, као граматичка категорија, и, у ширем смислу, као семантички феномен.

Средишњи део рада посвећен је анализи различитих лексичко-граматичких средстава и дискурсних поступака на основу којих се добија евиденцијална информација у језицима у којима она нема своја морфолошка обележја. Тај аспект истраживања остварен је на корпусу шпанског и српског језика, тј. на примерима преузетим из „Корпуса савременог српског језика“ и „Референтног корпуса савременог шпанског језика“ (*Corpus de referencia del español actual*). У овом делу рада анализирају се изрази (прилози типа *наводно*, *тобоже*, *очигледно*, итд.), синтаксичке конструкције са глаголима перцепције, глаголи *изгледа* и *чини се*, као и глаголске категорије (глаголско време и глаголски вид)

које у спрези са одговарајућим контекстуалним чиниоцима пружају евиденцијалну информацију. Евиденцијалност у шпанском се анализира кроз употребу глаголских времена: футура, кондиционала, имперфекта и плусквамперфекта.

Будући да је рад конципиран контрастивно, сва наведена средства и поступци сагледавају се кроз међуоднос српског и шпанског језика, тј. за сваки пример се даје еквивалентни преводни облик.

У закључку се констатује да је евиденцијалност универзална семантичка категорија, али да се начин изражавања евиденцијалне информације разликује од једног језика до другог. Поређење српског и шпанског језика указује да постоји одређени степен подударности у кодирању евиденцијалног значења лексичким и синтаксичким средствима, док кодирање евиденцијалности посредством глаголских облика се суштински разликује, што се објашњава специфичностима глаголских система, тј. њиховим унутрашњим разликама: чињеницом да је доминантно својство глаголског система у српском категорија глаголског вида, док је то у шпанском деиктичка природа глаголског времена.

12. „Adaptación de nombres procedentes del español a la lengua serbia contemporánea“ en A. Pejović et Al, *Estudios hispánicos en la cultura y ciencia serbias*, Facultad de Filología y artes, Universidad de Kragujevac, 2016, pp. 385-393.

Овај рад се бави питањима везаним за фонолошку, ортографску и морфолошку адаптацију шпанских антропонима и топонима у савременом српском језику, са посебним освртом на њихову употребу у усменим и писаним текстовима – у медијима и преводној књижевности – у савременом српском језику. У раду се полази од критеријума адаптације страних речи, које дефинише *Правопис српског језика* и наглашава да се грешке у транскрипцији појединих шпанских властитих имена могу објаснити чињеницом да су многе речи шпанског порекла ушле у српски преко језика посредника, тј. преко француског, енглеског или немачког, као што показују имена познатих књижевних протагониста *Дон Кихот* (уместо *Дон Кихоте*) и *Дон Жуан* (уместо *Дон Хуан*). У наставку се указује на фонетско-фонолошке разлике шпанског и српског језика и сагледавају еквивалентни облици одређених шпанских фонема у српском.

Посебан одељак посвећен је морфолошкој адаптацији властитих имена и презимена. Насупрот именицама у шпанском, које поседују категорију рода и броја, именице у српском, поред поменутих, поседују и падежну флексију, што битно утиче на морфолошку адаптацију именица женског рода са атипичним наставцима за српски, као што су *Rosario*, *Merche*, *Dolores*, итд. Поменуте и њима сличне именице припадају тзв. недеклинабилним именицама у српском, чија се функција, уколико није субјекат, утврђује на основу контекста.

13. „Вербалне стратегије је учтивости: индиректни говорни чинови“, *Антропологија*, 2017. (Потврда да је рад примљен у штампу).

Овај рад даје преглед социопрагматичких теорија које се баве интерперсоналним аспектима комуникације и, у вези са тим, разматра два кључна појма: *учтивост* као један од основних услова човекове вербалне интеракције и *индиректни говорни чин* као дискурсну стратегију у функцији њене реализације. Први део рада представља

термиолошко-појмовно одређење проблема и кратак историјат развоја теме, са посебним освртом на радове Р. Лејкоф, Ц. Лича и П. Браун и С. Левинсона. У наставку разматрају се конкретна језичка средства (безличне и пасивне конструкције, упитне реченице, облици кондиционала, итд.), којима се говорник служи у ситуацијама потенцијално агресивних говорних чинова, као што су наредба, критика, приговор, опомена.

Темељном анализом појмова и изложених теорија ауторка дефинише учтивост као социопрагматички феномен те издваја два битна аспекта учтивости: друштвени и етички. У првом случају, учтивост је схвћена као „стратегија коју говорник примењује, на основу свог искуством стеченог знања, како би језичко понашање ускладио са институционалним околностима, као и психо-социјалним особинама саговорника (са његовом друштвеном улогом, образовањем, полом, старосним добом, итд.)“. Са етичког становишта, учтивост подразумева обзир према другој особи, поштовање њеног достојанства, друштвеног угледа, личног интегритета у најширем смислу те речи.

У закључку се констатује да је учтивост истовремено универзални и културно условљен феномен, што значи да се сва друштва руководе одређеним правилима понашања, али да су она одређена хијерархијом и друштвеном организацијом унутар заједнице.

Уџбеник

Увод у прагматику, Филолошки факултет, Београд 2016.

Увод у прагматику представља општи преглед тема, идеја, теоријских и методолошких приступа дисциплине која припада домену лингвистике, али се истовремено повезује са другим областима (са филозофијом језика, когнитивном психологијом, антропологијом, социолингвистиком, итд.), анализирајући језичке појаве у ширем научном и идејном контексту. Књига садржи 140 страна и састоји се од *Уводних напомена* у којима су представљени садржај и циљеви истраживања; потом следи централни део, сачињен од седам поглавља: „Прагматика“, „Језик и деловање“, „Инференцијална прагматика“, „Когнитивна прагматика“, „Социопрагматика“, „Исказ и исказивање“ и „За и против прагматике“. Свако поглавље садржи критичка запажања и коментаре у вези са емпиријским донетима изложених теорија. Књига се завршава речником појмова из области прагматике, резимеом на енглеском језику и опширним списком литературе.

У првом поглављу, под насловом „Прагматика“, излаже се историјски развој дисциплине и дефинише предмет њеног проучавања. Ауторка указује да је прагматика специфична област по томе што нема егзактно дефинисану јединицу анализе, попут других лингвистичких грана (синтаксе, морфологије и фонологије), већ се бави језиком у светлу различитих чинилаца ванјезичког контекста.

Прве дефиниције прагматике срећу се у радовима филозофа Чарлса Мориса и Рудолфа Карнапа, док се њен каснији развој везује за имена „класика“, Џона Л. Остина, Џона Р. Серла и Пола Х. Грајса. У оквиру уводног поглавља наводи се да је прагматика крајем прошлог и почетком овог века доживела интензиван и успешан развој и да су се унутар ње издвојила три основна правца истраживања: прагмалингвистика, когнитивна прагматика и социопрагматика. Лингвистички усмерена прагматика се бави појмовима који припадају домену филозофске семантике, деиксом, пресупозицијом, имплицатуром,

говорним чином и референцијом. Когнитивна и социопрагматика су интердисциплинарна подручја из којих су крајем прошлог и почетком овог века настале, повезивањем са другим научним областима, психопрагматика, неуропрагматика и клиничка прагматика, као и интеркултурна, интерперсонална, варијациона и институционална прагматика.

Представљајући интердисциплинарни аспект прагматике, ауторка у уводном делу разматра такође филозофске и лингвистичке изворе, који су допринели њеном развоју и научном и теоријском осамостаљењу.

Друго поглавље „Језик и деловање“ представља детаљан и свеобухватан приказ теорије говорних чинова, коју су осмислили и формулисали Остин и Серл. Као што је познато, поменути мислиоци су заступали идеју да се језик не може свести само на своју когнитивну димензију, на средство изражавања мисли и описивања стварности, већ да се мора сагледати као вид човековог деловања повезан са намерама, друштвеним конвенцијама и правилима, као и контекстуалним околностима. Идеја није нова – има корене у Витгенштајновом делу, које ауторка приказује у функцији основне теме – али је теоријски систематично образложена и сагледана у семантичко-прагматичким оквирима у Остиновим и Серловим радовима. Посебан одељак овог поглавља посвећен је анализи индиректних говорних чинова и типу контекста у којем је уобичајено њихово извођење.

За разлику од Остина и Серла, Грајс је развио својеврсну логику конверзације, стављајући тежиште истраживања на комуникациону намеру говорног лица, као и на појам тзв. говорниковог значења, тј. на ону димензију значења која настаје употребом језичких јединица у контексту. Грајсово учење је основа инференцијалне прагматике, која је предмет разматрања трећег поглавља. Пошто је у првих неколико одељака детаљно објашњен Грајсов појам импликатуре и његова идеја о улози комуникационе намере у конституисању значења, у наставку се назначавачу и правци развоја прагматике после Грајса:

- неограјсовска струја, чији су представници Левинсон и Хорн, бави се питањима везаним за опште конверзационе импликатуре;
- когнитивна прагматика, Спербера и Вилсонове, аутора теорије релеванције, ставља акценат на проучавање инференцијалних процеса на којима почивају разумевање и интерпретација исказа;
- премда идејно блиска ауторима теорије релеванције, настављачем Грајсових идеја може се сматрати и Д. Блејкмор утолико што тумачење партикула заснива на конвенционалним импликатурама;
- Лич предлаже допуну Грајсовог принципа кооперације и уводи принцип учтивости да би размотрио друштвену и интерперсоналну димензију комуникације.

У четвртном делу, под насловом „Когнитивна прагматика“, представљена су основна начела теорије релеванције, која је настала као покушај да се продуби Грајсова претпоставка да је суштинска одлика комуникације изражавање и препознавање намера. Теорија релеванције је, објашњава ауторка, когнитивно-психолошка теорија у чијем средишту је процес интерпретације, скуп менталних радњи којима слушаца долази до говорниковог значења, ослањајући се на информације које му овај пружа изрицањем реченице (или реченица) у датом контексту. Инференцијални аспект теорије огледа се у схватању да се комуникација заснива на два паралелним радњама: кодирању и

декодирани лексичко-граматичког облика поруке и извођењу закључака на основу језички кодираних елемената у складу са намером говорника.

Теорију релеванције проширила је новим идејама Д. Блејкмор. Увођењем појмова концептуално и процедурално значење, ова лингвисткиња је показала да све језичке јединице не учествују на исти начин у конституисању значења: неке, попут именица, глагола, придева и неких прилога, чине то кодирањем концепата, а друге одређивањем начина на који се концепти комбинују како би се добила оптимално релевантна информација.

Пето поглавље „Социопрагматика“ бави се интерперсоналним аспектима комуникације, што значи да разматра однос учесника комуникационог чина и институционалне околности у којима се чин одвија. Средиште испитивања је теорија учтивости (Р. Лејкоф, Ц. Лич, П. Браун и С. Ленвинсон), а кључни појам је *учтивост*, по којем је овај вид истраживања добио име. Ауторка истиче да учтивост у прагматици не представља само пристојан начин понашања нити скуп љубазно изречених фраза, већ означава сложену друштвену појаву, засновану на конверзационим стратегијама, које подразумевају прилагођавање језичког обрасца интерперсоналним и институционалним околностима.

Шесто поглавље, под насловом „Исказ и исказивање“, бави се теоријом аргументације, француских лингвиста Жан Клод Анскомбра и Освалда Дикроа. За разлику од претходно изложених ово је семантичка теорија, инспирисана де Сосировим структурализмом и схватањем да је значење искључиво језички феномен, тј. да произлази из односа које знак успоставља са другим знацима језичког система. У складу са том почетном претпоставком аргументација се дефинише, наводи ауторка, као дискурсна стратегија својствена свим облицима комуникационе интеракције. Анализа аргументације као дискурсног феномена почива, објашњава се у наставку, на синтагматским односима: у средишту испитивања је дискурсна динамика, однос који једна језичка јединица (реч или реченица) успоставља са другим јединицама, успостављајући на тај начин континуитет исказивања и смисаону целовитост дискурса. Начела дискурсног повезивања утврђују се посредством *топоса* и *топијских форми*. Посредством тих појмова Дикро и Анскомбр у дефиницију значења укључују појам *тачке гледишта*, што, према мишљењу ауторке, теорију аргументације повезује са теоријом полифоније (инспирацију за ову теорију Дикро је, према сопственом признању, нашао у Бахтиновој дијалогској концепцији језика и тумачењу слободног неуправног говора А. Бенфилд).

У последњем, седмом поглављу указује се на реторичко и стилистичко наслеђе прагматике и на основу ставова две супротстављене лингвистичке струје, трансформационо-генеративне и системско-функционалне граматике, сагледава значај интегралног граматичко-прагматичког приступа у тумачењу односа језика и комуникације.

У резимеу на енглеском језику укратко су приказане основне претпоставке теорије говорних чинова и теорија импликатура из којих ће се, повезивањем са другим научним областима и филозофским учењима, развити најутицајније прагматичке концепције с краја XX века.

Речник појмова сачињен је у складу са садржајем књиге, тј. са појмовно-терминолошким апаратом изложених теорија. Свака одредница садржи дефиницију термина и класификацију у случајевима у којима језичка појава то захтева.

РАДОВИ ОБЈАВЉЕНИ ОД ИЗБОРА У ЗВАЊЕ ВАНРЕДНОГ ПРОФЕСОРА

1. „Сложени футур у шпанском језику и његови преводни еквиваленти у српском“, *Зборник радова са међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу* (30-31.X 2009), Филум, Крагујевац, 2010, 399-406.
2. “Algunas observaciones sobre la traducción desde la perspectiva del análisis del discurso y de la pragmática” en Caballero Rodríguez, María del Rosario y María Jesús Pinar Sanz, *Modos y formas de la comunicación humana*, XXVII, Congreso internacional de la AESLA, Ciudad Real, Vol.2: 1293-1298.
3. “Estrategias de evidencialidad en serbio y en español. La codificación lingüística de la fuente de información”, *Српски језик XVII*, Београд, 2012, стр. 463-472.
4. “Pragmatika reklamnog diskursa”, *Filološka istraživanja danas*, Filološki fakultet, Београд, 1912, str. 194-202.
5. “Polifonía y formas verbales”, *VERBA HISPÁNICA XX/2*, Ljubljana, 2012, str. 497-512.
6. „Семантика и прагматика дискурсне партикуле *дакле* и њени преводни еквиваленти у шпанском језику“, *Српски језик XVII*, Београд, 2013, стр. 497-512.
7. “El contexto como elemento de modalización del discurso”. (Los recursos lingüísticos de la evidencialidad), en Nikolić, J. y Soldatić, D. (eds.) *Avances en el estudio de la literatura oral*, Facultad de filología, 2034, pp. 513-516.
8. „Los conceptos de la teoría de la relevancia y su aplicación al estudio de los marcadores discursivos” *Colindancias. Revista de la Red Regional de Hispanistas de Europa Central*. nº 4, 2013, pp. 351-363.
9. “Las teorías pragmáticas y el estudio de los marcadores discursivos”, en Kuzmanović-Jovanović, A., en Kuzmanović-Jovanović, A., Filipović, J., Stojanović, J. y Rajić, J (eds.), *Estudios Hispánicos en el siglo XXI*, Belgrado, Facultad de filología, 2014, pp. 338-355.
10. „Хиспанизми и лузизми у савременом српском језику“, *Анали Филолошког факултета*, св. 2, бр. 26, 2014, стр. 21-38 .
11. “Análisis contrastivo de la expresión de la evidencialidad en serbio y español”, *Verba Hispánica*, Ljubljana, 2015, pp. 127-148.

12. „Adaptación de nombres procedentes del español a la lengua serbia contemporánea“ e1 A. Pejović et Al, *Estudios hispánicos en la cultura y ciencia serbias*, Facultad de Filología y artes, Universidad de Kragujevac, 2016, pp. 385-393.

13. „Вербалне стратегије је учтивости: индиректни говорни чиновни“, *Антропологија*, 2017. (Потврда да је рад примљен у штампу)

14. *Увод у прагматику*, Филолошки факултет, Београд 2016.

УЧЕШЋЕ НА НАУЧНИМ СКУПОВИМА ОД ИЗБОРА У ВАНРЕДНОГ ПРОФЕСОРА

1. Међународни научни скуп *La percepción del tiempo en lengua y literatura* на Филозофском факултету у Љубљани 23-26. 11. 2011, са рефератом “Polifonía y formas verbales“.

2. Међународни научни скуп *Филолошка истраживања данас* на Филолошком факултету у Београду 26-27. 11. 2012 са рефератом „Прагматика рекламног дискурса“.

3. Међународна конференција *Estudios hispánicos – tradiciones, retos, innovaciones*, на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 28-29.09.2012. са рефератом “Los conceptos de la teoría de la relevancia y su aplicación al estudio de los marcadores discursivos”.

4. Међународни конгрес опште лингвистике на Универзитету у Навари, Памплона (Шпанија) 21-24. 05. 2014 са рефератом “Análisis contrastivo de la evidencialidad en español y en serbio”.

5. II Национална конференција хиспаниста *Estudios en la cultura y ciencia serbias* на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 28-29.11. 1915.

6. Међународни конгрес опште лингвистике на Универзитету *Алкала де Енарес* (Шпанија) 23-25. 05. 2016 са рефератом *Valores evidenciales de las formas verbales*.

БИБЛИОГРАФИЈА РАДОВА ОБЈАВЉЕНИХ ДО 2011. ГОДИНЕ

1. „Мигел де Унамуно у српским и хрватским часописима између два светска рата (1924-1940)“. *Анали Филолошког факултета*, XVIII, Београд, 1987, стр. 53-64.

2. „Хиспанизми у српском језику и њихова обрада у *Речнику књижевног језика* Матице српске и *Речнику српскохрватског књижевног и народног језика* САНУ“. *Јужнословенски филолог*, бр. LI, Београд, 1995, стр. 241-246.

3. „Глаголи језичке комуникације у шпанском језику ", *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, бр. XVIII/1, Нови Сад, 1995, стр. 193-201.
4. „Рајхембахово тумачење временског глаголског система" (Поређење са традиционалним граматичким приступом на примерима из шпанског језика). *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, бр. XXX/2, Нови Сад, 1996, стр. 105-111.
5. „Слободни индиректни дискурс у шпанском језику и могућности његовог превођења на српски". *Јужнословенски филолог*, бр. LI, Београд, 1996, стр. 175-191.
6. „Филолозофско-религиозна мисао Мигела де Унамуна“, *Свеске* (Књижевност, уметност, култура) Панчево, Фебруар-Април, 1997, стр. 93-99.
7. „Lenguaje y contexto”, *Српски језик*, бр. 10/1-2, Београд, 2002.
8. “Análisis comparativo de los procedimientos de cita en serbio y en español“ *Српски језик*, бр. 11/1-2, Београд, 2007, стр. 437-445.
9. “La posición del adjetivo en el sintagma nominal” (El análisis comparativo entre serbio y español), *Congreso internacional “La lengua y literatura rusas en el espacio educativo internacional: estado actual y perspectivas”*, Granada, 7-9 mayo 2007, pp. 753-768.
10. “Procedimientos morfosintácticos y léxico-semánticos de modalización” en *Discurso y oralidad*, Arco/Libros, Madrid, 2007, vol. II, pp. 609-617.
11. „Превођење у светлу прагмалингвистичких проучавања: комуникативна функција језика“, *Налеђе*, бр. 11, Крагујевац, 2008, стр. 47-53.
12. “La expresión lingüística de la aspectualidad en español”, *Српски језик*, XV/1-2, Београд, 2009, стр. 387-392.
13. „Имперфекат и кондиционал као ознаке евиденцијалности у шпанском језику“, *Српски језик у употреби*, Књига I, Крагујевац, 2009, стр. 341-347. (*Зборник радова са научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу* 31. октобра и 1. новембра 2008. год.)
14. „Слодобан неуправни говор: језичка реализација полифоничног исказа у наративном дискурсу“, *Српски језик*, XV, Beograd, 2010, стр. 515-524.
15. “Enseñanza del español y competencia en traducción”, *Colindancias. Revista de la Red Regional de Hispanistas de Europa Central*. n° 1, 2010, pp. 152-157.

16. *Gramática de la lengua española para serbiohablantes*, Завод за уџбенике, Београд, 2009.

ПРЕВОДИ

1. Мигел де Унамуно, *Магла*. Превод са шпанског, поговор „Стваралаштво и мотивација у роману „Магла“ Мигела де Унамуна“, стр. 287-289, белешка о писцу. Београд, БМГ, 1999, 285 стр.

2. Хуан Еслава Галан, *Гвадалкивир*, Превод са шпанског. Београд, Клио, 2002, 279 стр.

Закључак комисије

Из претходно наведеног јасно се може сагледати академски и педагошки профил кандидаткиње др Јелене Рајић. У току свог рада на Филолошком факултету др Јелена Рајић показала је савесност и консистентност у својим академским и педагошким стремљењима. Квалитет њених радова, и рад са студентима на Катедри за иберијске студије, указују да др Јелена Рајић у потпуности испуњава услове да буде изабрана за редовног професора за научну област Хиспанистика (Шпански језик) на Филолошком факултету Универзитета у Београду. Чланови Комисије са задовољством предлажу Изборном већу Филолошког факултета Универзитета у Београду да др Јелену Рајић изабере у звање редовног професора за научно-наставну област Хиспанистика (Шпански језик).

У Београду, 1.02.2017

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

Др Јелена Филиповић, редовна професорка, Филолошког факултета
Универзитета у Београду

Др Далибор Солдатић, редовни професор, Филолошког факултета
Универзитета у Београду у пензији

Др Анђелка Пејовић, редовна професорка, Филолошког факултета
Универзитета у Београду